

ЕКОНОМІКА, УПРАВЛІННЯ ТА ОБЛІК НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 339.92:330.322(477.72)

О.М. Білоусов

доктор економічних наук, доцент
Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЗАРУБІЖНИМИ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Статтю присвячено залученню інвестицій із закордону в економіку України. Проаналізовано теоретичні засади управління цими проектами. Важливе значення мають структури та виконання, принципи і методи визначення ефективності проектів. Проблема залучення інвестицій на підприємства та їх ефективного використання є актуальною, тому проектний менеджмент – це важлива складова залучення зарубіжних інвестицій.

Ключові слова: міжнародні інвестиції, міжнародне співробітництво, проектний менеджмент, структура бізнес-планів.

I. Вступ

Українська економіка переживає складні часи. Ринкові трансформації пробуксовують, кількість і складність проблем в економіці не зменшується, що призводить до депресивного розвитку. Отже, необхідний пошук “надійних передумов сталого зростання” економіки в цілому, насамперед, підприємств. Іншим моментом, який підсилює актуальність дослідження, є те, що існуючі наукові дослідження проблем інвестицій та інновацій практично не охоплюють сферу розвитку підприємництва, котрі є надзвичайно важливим для української економіки. Дослідження доводять, що за кількістю малих підприємств, що припадають на 10 тис. населення, Україна в кілька разів відстає від Бельгії та Росії, у 10 разів – від Румунії та Словенії, у 50 разів від Польщі, Угорщини, Чехії. Лише кожне п'яте мале підприємство в Україні відноситься до виробничої сфери, тоді як трансформація промислового комплексу неможлива без розвинутого підприємства.

Значний імпульс посиленню роботи в галузі розвитку інновацій надають закони України та постанови, які допомагають робити залучення інвестицій в економіку держави більш реалістичними, але, на жаль, також гострою залишається проблема конкурентоспроможності нашої економіки. За цим показником наша країна посідає 56 місце серед 59 країн, за якими веде спостереження Світовий економічний форум. Вищевикладене визначило вибір і напрям

дослідження. Очікувані результати можна розглядати як методичне підґрунтя використання зарубіжних інвестицій для вирішення проблем підприємств шляхом залучення засад інвестиційного менеджменту силами теорій управління проектами.

Проведені дослідження й аналіз наукових публікацій доводять, що надійних передумов залучення інвестицій та управління проектами на належному рівні поки що немає, і це не дає підстав для аналітичного оцінювання. Надійні передумови сталого зростання економіки потрібно ще створити. Деякі дослідники взагалі вважають обраний Україною курс ринкових трансформацій нав'язаним нам західними політиками та економістами, і хибним. Але більшість науковців, в тому числі В.Дж. Стівенсон, вважають, що інвестиційний підхід до проектів дає організації змогу сфокусувати увагу та сконцентрувати зусилля на виконанні обмеженого комплексу завдань у чітко обмежених часових і бюджетних рамках.

Таку точку зору підтримує значна кількість вітчизняних і зарубіжних дослідників, в тому числі В.Н. Бурков, С.Д. Бушуєв, В.М. Верба, В.І. Воромеєв, Х.М. Мескон, Д.А. Новіков та ін.

II. Постановка завдання

Метою дослідження теоретико-практичних засад управління зарубіжними інвестиційними проектами на українських підприємствах, викладених у статті, є авторські напрацювання щодо напрямів залучення зарубіжних інвестицій до реалізації інноваційних проектів для розвитку українських підприємств усіх видів і форм власності.

III. Результати

У сучасній економіці прискорення, розробка, пошук інвестицій і впровадження цих проектів на підприємстві розглянуто, як важливий фактор реструктуризації відновлення цих підприємств. Методологічні засади управління інвестиційними проектами базуються на принципах управління проектами як окремого наукового напрямку в сучасному менеджменті. Сьогодні управління проектами є визнаною в усіх розвинутих країнах методологією інвестиційної діяльності. Компанії й експерти, які працюють у цій галузі, утворили необхідні професійні структури та створили Світ управління інвестиційними проектами, куди входять національні та міжнародні організації – інвестиційні, промислові, будівельні, консалтингові та інженерингові фірми, також проводяться конгреси, симпозиуми, видаються журнали, книги, підручники із цієї тематики, де є свій ринок програмного забезпечення.

Найвідомішою міжнародною організацією в галузі управління є Міжнародна асоціація управління проектами, що об'єднує понад 20 національних товариств Європи, а також інших країн. З 1995 р. в Україні діє Асоціація управління проектами. Як показують дослідження з кінця ХХ ст., кількість проектів та їх складність почали зростати, що посилює вплив на проекти таких факторів:

- складність пошуку зарубіжного чи вітчизняного інвестора;
- зростання вимог замовника та збільшення його компетентності;
- зростання складності кінцевих продуктів проектів;
- ускладнення відносин з різними факторами зовнішнього середовища: з економічними, політичними, екологічними, соціальними, культурними та ін.;
- зростання ступеня невизначеності та ризику;
- збільшення організаційних перебудов;
- зростання частоти змін технологій;
- помилки планування та постановки завдання;
- посилення впливу людського фактора на успіх проекту.

Вищеперераховані фактори привели до виникнення сучасної методології управління проектами, хоча вона є переважно практичною, прикладною дисципліною.

Найбільш раціональною формою управління міжнародними інвестиційними проектами є професійне управління, що являє собою вищу стадію спеціалізації управлінської діяльності та концентрації функцій управління конкретним проектом. При зростанні масштабів, вартості та кількості здійснюваних проектів керівнику фірми може бути важко орієнтуватися та бути компетентним у всіх питаннях, що пов'язані з підготов-

кою та реалізацією проектів. Тому типовим стає положення керівника підприємства доручити ці роботи спеціалізованій структурі, що професійно володіє методами та засобами управління проектами, має доступ до всієї необхідної інформації й приймає основні управлінські рішення. Створення такої структури є вимогою часу, а її завданнями є: участь у розробці концепції проекту та надання консультативної допомоги; вибір проектувальника, підрядників та інших учасників проекту; організація і координація виконання робіт з реалізації проекту; організація та координація зусиль із забезпечення фінансування через пошук інвестора; задоволення інформаційних потреб усіх учасників проекту; контроль, аналіз і регулювання стану проекту на всіх етапах його реалізації. Структури професійного управління проектом є результатом безперервного пошуку найбільш прогресивних форм, організації й управління інвестиційною діяльністю, які дають змогу поєднувати жорсткі вимоги замовників, інвесторів до технічного рівня та якості проектів із досягненням рівня вартості та строків їх реалізації. Виконання таких високих вимог до великомасштабних і складних інвестиційних проектів вимагає не тільки спеціалізації та професіоналізації управлінської діяльності, а й розробки спеціальних організаційних форм, методології та техніки управління проектами, що базуються на широкому використанні комп'ютерних систем обробки даних.

Об'єктом управління в інвестиційних проектах, як свідчить аналіз сучасних напрацювань та практики [2, с. 15; 3, с. 8–9; 5, с. 19–22], можуть бути найрізноманітніші: соціально-економічні, господарські виробничі системи, будь-які процеси, що протікають, та явища, котрі відбуваються в реальному економічному житті. Можна звернути увагу і на більш категоричну точку зору, яка точніше відповідає принципу безперервного розвитку системи, а саме: будь-якої системи за участю людей, процеси і відносини, які існують і відбуваються між людьми й організаціями та впливають на їх стан, підготовку, поведінку, умови виробництва та життєдіяльності тощо, є об'єктом управління.

Об'єкт управління в проектах у підприємстві подано на (рис. 1).

Для успішного виконання проекту треба вміти управляти ризиками, які відбуваються як через помилки в проекті, так і через форс-мажорні обставини. Управління ризиками все більше стає обов'язковою складовою розробки та впровадження міжнародного інвестиційного проекту. Першочерговими завданнями, вирішення яких є складовими управління ризиками і які мають обговорюватися на фазі проектування, є ідентифікація, моделювання й аналіз ризику.

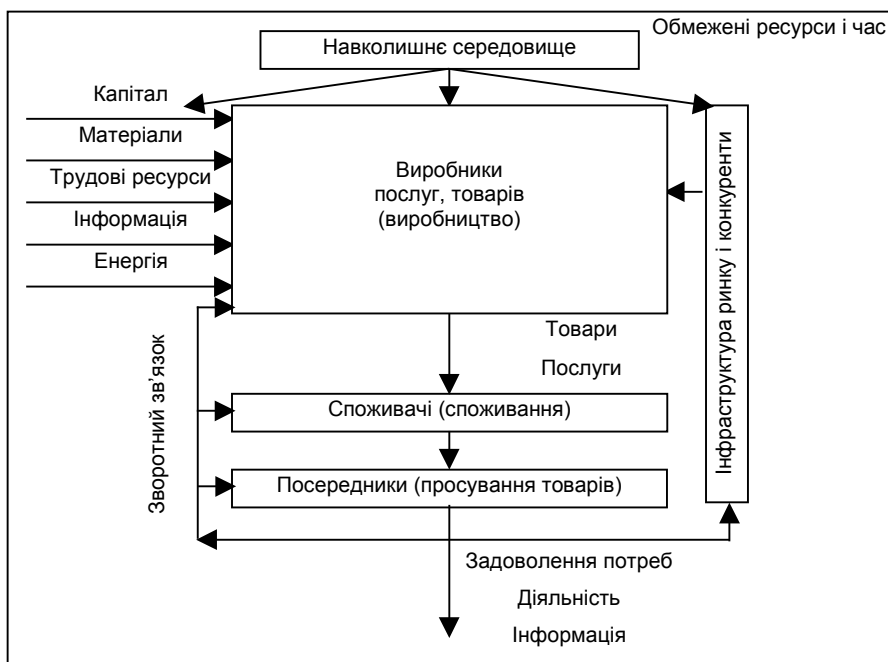

Рис. 1. Об'єкт управління в підприємстві як система

Складання повного переліку ризиків – справа безнадійна. Достатньо зрозуміти те, що причинами ризику можуть бути найрізноманітніші події й обставини, пов'язані як із внутрішнім, так і зовнішнім середовищем. У наукових працях розрізняють більше ніж 40 різноманітних типів і видів ризиків: динамічні, статичні, глобальні та локальні; політичні, соціальні, економічні, юридичні та конкуруючі; податкові, валютно-фінансові, виробничі, інвестиційні, ринкові, портфельні, природні та

інші впливи, зміни чи катастрофи [1, с. 218–238; 3, с. 87–181]. Для міжнародних інвестиційних проектів в економіці найбільшими і значущими є ризики розробки та планування проекту: ринковий, виробничий, фінансовий, юридичний, технічний, технологічний, екологічний, організаційно-управлінський.

Про це свідчать результати анкетування підприємців-керівників та виконавців різноманітних проектів (див. табл.).

Таблиця

Значущість проектних ризиків для підприємців

№ з/п	Ризик (1–10), форс-мажорний ризик (11–15)	Оцінка значущості для всіх респондентів			Оцінка для респондентів зі значущістю 4,5–5	
		Коеф. варіації	Середнє	Ранг	Частка респондентів	Ранг
1	Розробки проекту	0,25	4,05	5	0,41	5
2	Планування проекту	0,23	4,06	4	0,44	4
3	Організаційно-управлінський	0,29	3,95	6	0,40	6
4	Ринковий	0,18	4,38	1	0,63	1
5	Виробничий	0,25	4,12	3	0,53	3
6	Фінансовий	0,23	4,26	2	0,58	2
7	Юридичний	0,25	3,78	7	0,30	10
8	Технічний	0,32	3,75	9	0,39	7
9	Технологічний	0,31	3,71	8	0,38	8
10	Екологічний	0,27	3,61	12	0,23	14
11	Політичний	0,33	3,51	14	0,27	12
12	Соціальний	0,27	3,54	13	0,21	15
13	Податковий	0,24	3,72	10	0,25	13
14	Валютно-фінансовий	0,29	3,62	11	0,29	11
15	Природний	0,37	3,49	15	0,32	9

Цікаву думку щодо обмеженості кількісних оцінок ризиків висловив Дж. Кейнс, який стверджував, що наші пізнання про фактори, які будуть визначати прибуток від інвестицій через кілька років, звичайно, дуже слабкі, а частіше всього – мізерні. Однією з основних причин обмеженості методик оцінювання ризиків слід вважати вплив особистості на ринкові процеси. Це підкреслює і

позиція відомого фінансиста Дж. Сороса: "...коли в подіях діють учасники, які мислять, предмет дослідження більше обмежується фактами, але включає, також, і сприйняття учасників". Надійність проекту залежить від складу, кількості та якості його складових і від способів їх об'єднання в єдину систему (моди, організації, обладнання) (рис. 2).

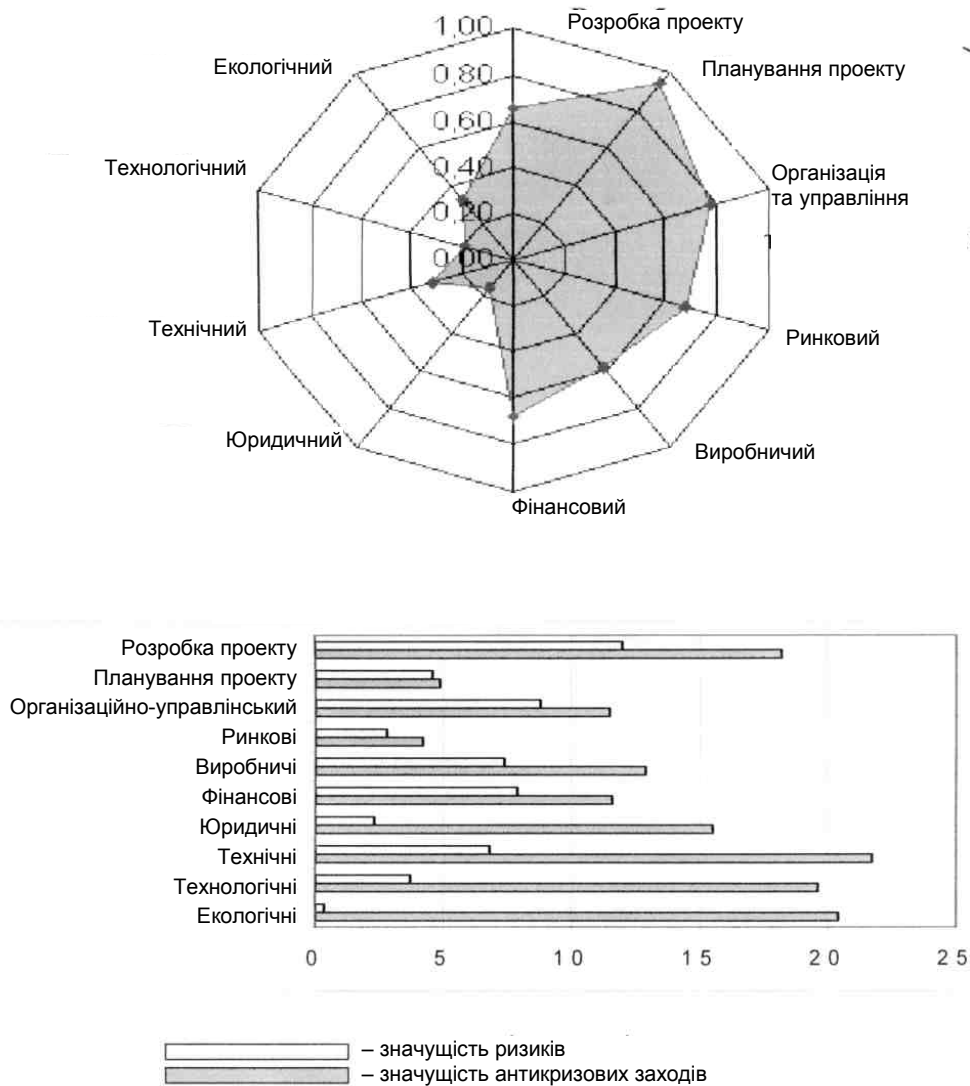

Рис. 2. Значущість ризиків і антиризикових заходів

IV. Висновки

Отже, вищерозглянута проблема сьогодні отримує широке значення для розвитку методології управління проектами в економіці. Автором запропоновано такі принципи вдосконалення методів оцінювання ефективності інвестицій, в основу яких покладено економічні та фінансові підходи:

- результати розрахунків економічної ефективності забезпечують вибір найбільш ефективного варіанта впровадження інвестицій;
- розрахунок економічної ефективності треба проводити на всіх етапах вкладання;
- порівняння результатів і витрат здійснювати з урахуванням фактора часу;
- при оцінювання економічної ефективності всі показники повинні розглядатися в динаміці та з урахуванням факторів, що на них впливають (інфляція, ризик, кон'юнктура ринку).

Враховуючи нестабільність економіки нашої країни та недосконалість ринкових відносин, методи, які застосовують промис-

лово-розвинуті країни, не повинні бути механічно запозиченими. Тому на їх підставі мають розроблятися більш досконалі методичні підходи та методи щодо оцінювання ефективності інвестиційних проектів і результатів підприємницької діяльності.

Ми запропонували вдосконалити методи оцінювання ефективності інвестиційних проектів, надали рекомендації щодо покращення розрахунків економічної ефективності інновацій і нової техніки, визначення комерційної ефективності інвестиційних проектів. Якщо за часів централізовано-керуваної економіки критеріями економічної ефективності вважався коефіцієнт E_n , визначений як 0,15, тобто 6,6 років на окупність капітальних вкладів, то відповідно до виконаних розрахунків у статті критерієм ефективності вважаються обсяги отриманих доходів і скорочення потенційних економічних ризиків. Саме це і є принциповим положенням запропонованого підходу до визначення економічної ефективності інвестиційних проектів, яке повністю співвідноситься з

вимогами сучасних європейських економічних рекомендацій.

Спираючись на досвід світової та вітчизняної практики, можемо констатувати, що забезпечення стабільного розвитку економіки залежить, переважно, від фінансового забезпечення інвестицій. Проте, як показали результати дослідження цієї проблеми, в Україні не створено механізму ефективного формування джерел інвестування, що пов'язано з наявністю таких проблем: не правильне застосування цінової політики в країні, знецінення амортизаційних відрахувань; відсутність механізму стимулювання підприємств на саморозвиток в умовах скорочення витрат державного бюджету на матеріальне виробництво; низький рівень розвитку фінансово-кредитної системи, фондового ринку; нестабільність нормативно-правових і законодавчих актів; зменшення частки валового накопичення основного капіталу у ВВП; надмірний обсяг незавершеного виробництва; неефективність механізму стимулювання і залучення одного з найвагоміших джерел інвестиційних ресурсів – грошових доходів і коштів населення.

На рівні суб'єктів господарювання основною умовою широкого залучення інвестицій є розвиток і впровадження методології проектного підходу. Постійна розробка та реалізація проектів можуть і повинні стати важливим методом та складовою роботи підприємств й організацій. На цьому напрямі необхідно зосередити увагу як підприємців, так і установ та організацій, які мають на меті сприяння розвитку підприємництва в Україні.

Список використаної літератури

1. Агафонова Л.Г. Підготовка бізнес-плану: практикум / Л.Г. Агафонова. – К.: Знання, 2007.
2. Алексеева М.М. Планирование деятельности фирмы / М.М. Алексеева. – М.: Финансы и статистика, 2010. – 246 с.
3. Андрійчук В. Менеджмент: прийняття рішень і ризик / В. Андрійчук, Л. Бауер. – К.: КНЕУ, 2005. – 316 с.
4. Белоусова С.В. Опыт исследования операций в оценке конъюнктуры экономических рисков: монография / С.В. Белоусова. – МУБиП, 2004. – 350 с.
5. Хучек М. Інновації на підприємствах та їх впровадження / М. Хучек. – М.: Луч, 2009. – 187 с.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2012 р.

Белоусов А.М. Теоретико-практические основы управления иностранными инвестиционными проектами на украинских предприятиях

Статья посвящена привлечению инвестиций из-за рубежа в экономику Украины. Анализируются теоретические основы управления этими проектами. Важное значение имеет структура и выполнение, принципы и методы определения управления проектами и определение их эффективности. Проблема привлечения инвестиций на предприятия и их эффективного использования есть актуальной, поэтому проектный менеджмент – это важная составляющая привлечения зарубежных инвестиций.

Ключевые слова: международные инвестиции, международное сотрудничество, проектный менеджмент, структура бизнес-планов.

Belousov A. Theoretical and practical bases of management by foreign investment projects in ukrainian enterprises

The article is devoted to the attracting of investments from abroad in the Ukrainian economy, explores the theoretical basis of the management of these projects. The important meaning has the structure and implementation, principles and methods for managing projects and determination of their effectiveness. The problem of investments attracting for enterprises and their effective use is relevant. That's why project management is an important part of attracting foreign investment.

Key words: international investment, international cooperation, project management, the structure of the business plans.